

Ulkomaalaispolitiikan käytännöstä Suomessa

Lisäisin Reetta Toivasen artikkeliin "Kansainväliset sopimukset ja Suomen ulkomaalaispolitiikka" (Siirtolaisuus-Migration 1995:l) muutamia näkökohtia.

Ensiksikin, sopimukset ovat eri asia kuin niiden soveltaminen. Tätä selkkää Toivanen implisiittisesti valittaakin. Näin on jopa kauppapolitiikassa, jossa lienee parhaimmat mahdollisuudet vastatoimenpiteisiin sopimusrikkooja kohtaan ja jossa on myös ulkomaalaisia koskevia sopimuksia helpompaa havaita, että tilanne, jossa maa A noudattaa sopimusta, maa B ei, koituu ajanmittaan (idealistisen) maa A:n tappioksi.

Kansainvälisessä normistossakin siis toisia pykälää valvotaan tarkasti ja toiset ovat kuolleita kirjaimia, ts. niiden noudattamatta jättäminen on yleinen käytäntö. Kansainvälisillä ulkomaalaisia koskevilla sopimuksilla on myös oma "kansainvälinen soveltamisnormistonsa", josta yhden maan on yhtä vähän hyvä ja syytä poiketa kuin Suomen eri käräjä-oikeuksien toistensa käytännöstä.

Kun siis sellaisen useaan muuhun maahan (mm. kehitysmaat) verrattuna hyvän oikeusvaltion kuin Suomi eri lakien määräysten valvonnassa ja rikkomuksista rankaisemisessa ja rangaistuksen toimeenpanossa on suuria eroja käytännössä, niin kuinka sitten niitä ei olisi kansainvälisissä sopimuksissa? Kansainväliset vähemmistöjä koskevat sopimukset ovat taas käytännössä sellaisia, että niiden noudattamatta jättäminen ei aiheuta muuta sanktiota kuin kuunnella moralistien motkotusta, jos sitäkään.

YK:n ym. kansainvälisten elinten tulisi pyrkiä vain harvoin sopimuksiin, joita sitten todella pyritään toteuttamaan. Nykyinen sopimustehtäily on pitkällä aikavälillä heikentänyt kaikkien kansainvälisten sopimusten uskottavuutta myös maissa, joissa ne on edes yritetty ottaa vakavasti.

Kansainvälinen kauppa- ym. taloudellinen sopimuskokemus osoittaa, että vastavuoroisuutta vaatimalla päästään ajanmittaan hyviin tuloksiin, koska siihen sisältyy sekä porkkana että keppi tehtyjen sopimusten toimeenpanemiseksi. Vastavuoroisuudesta on myös kokemuksia sosiaaliturvan alalta.

Toivanen itsekin mainitsee vastavuoroisuuden huomionarvoisena näkökohtana (s. 11). Suomen tulisi näin ollen esim. pyrkiä siihen, että äidinkielenopetusta annettaisiin vain niistä maista tuleville, jotka antavat sitä vuorostaan Suomesta ao. maahan siirtyville. Ei liene toivottavaa, että maan X kansalaiset säilyttävät äidinkieltänsä Suomessa

suomalaisen kustannuksella (koulutushan maksaa), mutta suomalaiset eivät saa vastaavia edellytyksiä X-maassa.

Suomeen tulevien siirtolaisten (etenkin Ruotsista, mutta myös Saksasta, Ranskasta, Venäjältä ja Anglosaksisista maista) lapsille on tarjolla kouluisamme (ml. A- ja C-kielet) aivan toiset mahdollisuudet äidinkielen ja siihen liittyvän oman kulttuurin säilyttämiseen kuin nämä maat konsanaan tarjoavat suomalaissiirtolaisille kouluissaan. Tämän ansiosta omakielisen koulutuksen tarjonnan siirtolaisten määrinä painotettu keskiarvo on Suomessa aika hyvä kansakuntien joukossa. Olihan vielä vuoden 1994 lopussa Suomessa asuvista ulkomaalaisista 40-45 % Ruotsista, Venäjältä sekä saksan-, ranskan- tai englanninkielisistä maista.

Myös espanjaa on tarjolla kouluissamme, enkä ole tässä laskelmassa ottanut huomioon sitä, että moni kehitysmaa on virallisesti ranskan- tai englanninkielinen.

Aliarvioida ei tule sitäkään seikkaa, että yllämainittujen kielten osaaminen pääväestön taholta tarjoaa näistä maista tuleville siirtolaisille huomattavasti paremmat lähtökohdat lähestyä pääväestöön kuuluvaa omalla äidinkiellä kuin suomalaisilla on konsanaan maissa, joihin he muuttavat. Ruotsalaisten ja englanninkielisten maahanmuuttajien asema on tässä erityisen hyvä, mutta heidän osuutensa on myös suuri. Ylläoleva huomioonottaen Suomen siirtolaiskielipolitiikka ei ole niin passiivista kuin Toivanen väittää, vaan päinvastoin suhteellisen hyvää.

Arvioitaessa suomalaisten suhtautumista siirtolaisiin olisi otettava huomioon myös ne huonot historialliset kokemukset, joita nimenomaan suomenkieliset ovat saaneet aiempina vuosisatoina maahan muuttaneista. Vuoden 1809 jälkeen autonomiseen Suomeen, jolla oli oma kansalaisuuden käsite, muutti ruotsalaisia ja myöhemmin venäläisiä. Ruotsalaiset lienevät olleet itse asiassa Suomeen eniten muuttaneita ulkomaalaisia.

Niin autonomian kuin itsenäisyyden aikana Suomeen tulleet ruotsalaiset siirtolaiset ovat kärkeästi liittyneet ruotsinkieliseen vähemmistöön, joka aikanaan teki kaikkensa estääkseen 84 %:n kielenemmistön saamasta kielellisiä oikeuksia omassa maassaan. (Mm. RKP:n aatteellinen isä, Freudenthal, oli ruotsinmaalaisten siirtolaisten jälkeläinen). Ruotsinkielisten siirtolaisten kielikäyttäytymisessä Suomessa on samoja piirteitä kuin Etelä-Afrikkaan muuttaneilla valkoisilla, jotka "liittyivät"

siellä alkuperäisväestöä sortavaan valkoiseen vähemmistöön.

Ruotsinmaalaisten siirtolaisten nykyasemaa Suomessa selittääkin se, että Suomi oli Ruotsiin nähden siirtomaa-asemassa (Ks. Jarmo Lainio, *Siirtolaisuus-Migration 1995:i*, s. 33). Mutta vaikka heidän asemassaan Suomessa on siis yhä samoja piirteitä kuin englantilaisten siirtolaisuudessa Irlantiin tai ranskalaisten Tunisiaan, ei tämä oikeuta ylläpitämään ruotsalaisten erikoisasemaa muihin siirtolaisryhmiin verrattuna tai siihen nähden, mitä suomenkieliset saavat vastavuoroisesti Ruotsilta.

Ruotsinkielisten siirtolaisten "etuoikeutettua" asemaa Suomessa etenkin autonomian ajalla korostaa se, ettei se sovi lainkaan Reetta Toivasen referoimaan Claus Offenin malliin. Siihen ei toki mahdu myöskään saksalaisten asema Baltiassa aikanaan tai ranskalaisten Algeriassa ennen itsenäisyyttä. Myös Peuran mallista (Toivanen s. 8) puuttuu tapaus, jossa siirtolaiset sortavat tai liittyvät alkuperäisväestöä syrjivän entisiin valloittajiin mm. kielellisesti (entiset siirtomaat).

Mielenkiintoista onkin se, miksi ulkomaalaispolitiikassamme tahallaan unohdetaan ruotsalaissiirtolaisten ja heidän jälkeläistensä asema. Ruotsin vallan ajan muistona on kuitenkin yhä pakkoruotsi sekä suomenkielisten sikamainen kielellinen kohtelu Ruotsissa, olivatpa he alkuperäisväestöä tai siirtolaisia viime vuosikymmeniltä. Ruotsihan rikkoo ilman seurauksia kaikkia niitä kansainvälisiä sopimuksia, jotka Toivanen mainitsee.

Historialliseen muistiin kuuluu myös se, että Suomeen ennen vuotta 1917 tulleet venäläissiirtolaiset ehdivät alkaa käyttäytyä venäläistämisineen samaan tapaan kuin ruotsalaiset aikanaan. Kuinka Suomi voi huolehtia saamelaisista (kolme kieltä) ja romaneista, kun toimintatarmmo meni oikeuksien hankkimiseen suomenkieliselle enemmistölle ruotsinkielisen vähemmistön sorrosta 1930-luvulle asti? Osa saamelaisista sitä paitsi muutti Suomeen vasta 1880-luvulla.

Kaikki tiedävät, miten huono suomenkielisten siirtolaisten asema on Ahvenanmaalla (mm. suomenkielisten koulujen kieltö) puhumattakaan siitä, mikä se on siellä verrattuna ahvenanmaalaisten vastaavaan asemaan mannermaalla. Ruotsinkielisen asema on toki suojattu siellä kansainvälisin

sopimuksin. Missään ei kuitenkaan ole vaivauduttu selittämään, miksi sitä koskevat määräykset menevät kaikkien niiden sopimusten ohi, jotka myöhemmin on tehty kansainvälisillä foorumeilla siirtolaisten oikeuksista.

Suomessa on siis "faillistettu" esimerkki siitä, miten siirtolaisuuteen voidaan suhtautua. Ahvenanmaan kielilainsäädäntö on 1920-luvun alun kansallisuusajattelun mukaista ja suomenkielisen vähemmistön (5,8 %) assimilaatioon tähtäävää. Suomi ei kuitenkaan ole tehnyt kansainvälisiin siirtolaisten ja vähemmistöjen oikeuksia koskeviin sopimuksiinsa Ahvenanmaata koskevia varauksia. Ehkä siksi, että Ahvenanmaan "ulkomaalaispolitiikasta" kärsivät eniten suomenkieliset siirtolaiset.

Unohdettavaa se, että ruotsinkieliset ovat olleet (v. 1809 jälkeen) siirtolaisryhmä, jolla on ollut ja on laajat kielelliset ja yhteiskunnalliset oikeudet, jää syrjään myös se sekka, että eri siirtolaisryhmät ovat Suomessa perin erilaisessa asemassa. Eikä Suomi voi antaa muille millään muotoa samaa asemaa.

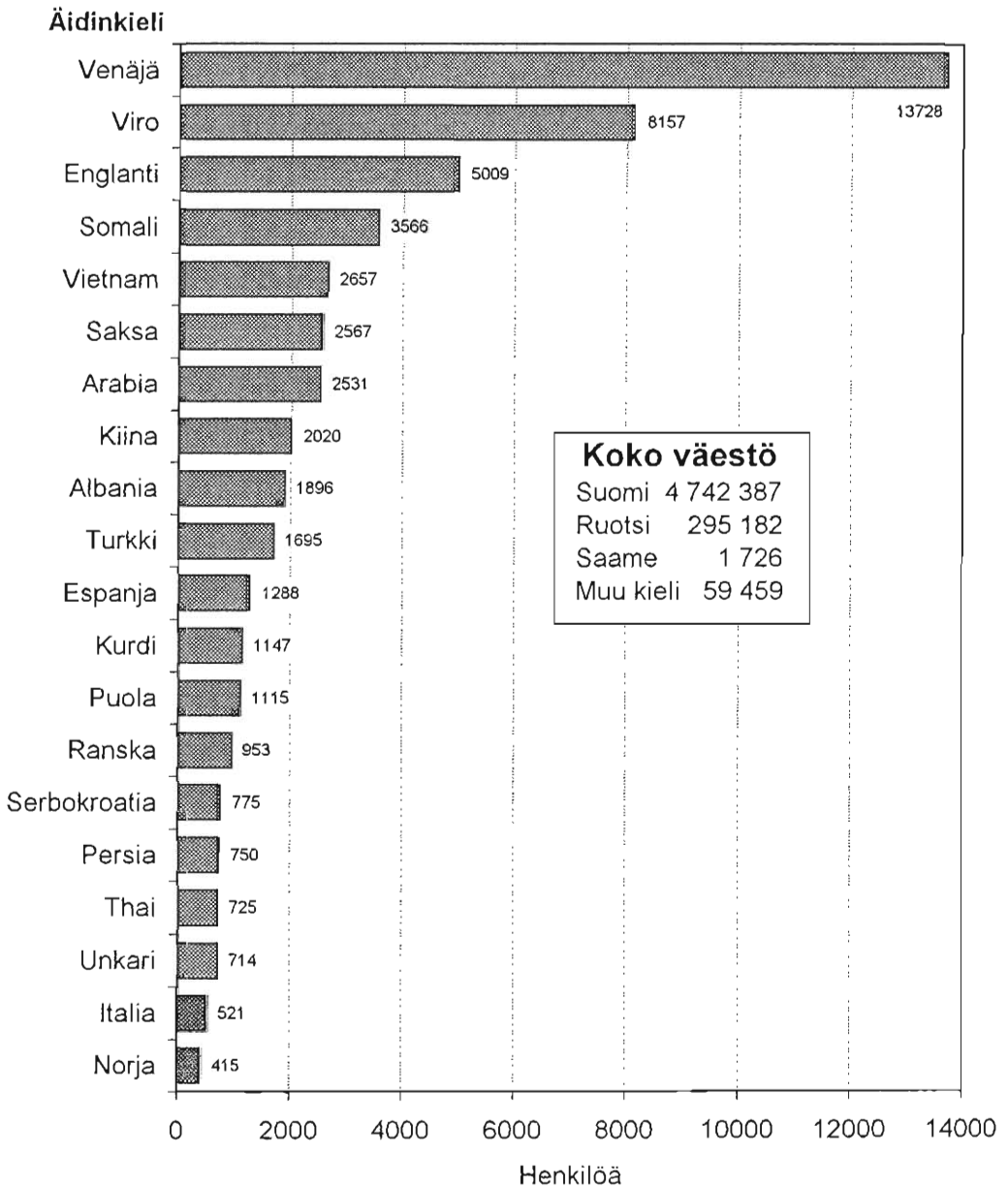
Ratkaisu voisi olla se, että Suomi ja Ruotsi tunnustaisivat yhteisen historiallisen menneisyyden uudella tavalla sekä sopisivat toistensa pääkieltä puhuvien tasa-arvoisesta ja vastavuoroisesta kohtelusta. Tällaisesta sopimisesta on esimerkkinä Saksan ja Tanskan v. 1955 tekemä Kööpenhaminan sopimus tanskankielisten asemasta Saksassa ja saksankielisten Tanskassa. Suurin ongelma ehdotuksessa on se, etteivät sitä halunne Suomen eikä Ruotsin ruotsinkieliset; he haluavat jatkaa suomenkielen syrjintää Ruotsissa ja ruotsinkielien erityisasemaa Suomessa.

Suomen ulkomaalaispolitiikka on epäilemättä murroksessa kansainvälistymisen ja kansainvälisten normien (YK, ETYK, EN, EU) muodostumisen takia. Käytännön ulkomaalaispolitiikkaa muovattaessa on sopimusten kirjaimen asemesta pidettävä silmällä 1) kansainvälistä yleistä soveltamiskäytäntöä, 2) vastavuoroisuuden periaatetta, 3) saatuja historiallisia kokemuksia ja 4) eri siirtolaisryhmien välistä tasa-arvoa mitään maahanmuuttajaryhmää sekä maahanmuuttajien lukumääriä unohtamatta.

*Erkki Pihkala
Helsinki*

Suomen vieraskielinen väestö

31.12.1994 (20 suurinta kieliryhmää)

Lähde: Tilastokeskus

Kuvio: Jouni Korkiasaari